

Udruga za promicanje filozofije
www.upf.hr

GODIŠNJA KONFERENCIJA UDRUGE ZA PROMICANJE FILOZOFIJE 2016.

BOŽJE POSTOJANJE I BOŽJI ATRIBUTI

KNJIŽICA SAŽETAKA

ZAGREB, 23-24. LIPNJA 2016.
Hrvatski studiji – Sveučilište u Zagrebu
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Dvorana "Zagreb"

Suorganizator

Hrvatski studiji
Sveučilište u Zagrebu
www.hrstud.unizg.hr

Udruge za promicanje filozofije

GODIŠNJA KONFERENCIJA UDRUGE ZA PROMICANJE FILOZOFIJE 2016.

Božje postojanje i Božji atributi

Zagreb, 23-24. lipnja 2016.
Hrvatski studiji – Sveučilište u Zagrebu
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Dvorana "Zagreb"

PROGRAM

ČETVRTAK, 23. LIPNJA

- 9.30 *Registracija sudionika konferencije*
- 10.00 *Otvaranje konferencije i pozdravne riječi*
- 10.15 DALIBOR RENIĆ (Sveučilište u Zagrebu), *Egzistencija kao realan predikat i dokazi za Božje postojanje*
- 10.45 KSENIJA PUŠKARIĆ (Seton Hall University), *Problem zla i iluzorni teret objašnjenja*
- 11.15 DRAGO ĐURIĆ (Sveučilište u Beogradu), *Božji atributi i vječnost svijeta*
- 11.45 *Stanka*
- 12.15 IVAN KARLIĆ I MILAN GELO (Sveučilište u Zagrebu), *Milosrđe kao "zaboravljeni" Božji atribut u kršćanskome shvaćanju Božje opstojnosti*
- 12.45 DRAŽENKO TOMIĆ (Sveučilište u Zagrebu), *Božji atributi kao pobliže određenje čovjekove spoznaje Boga, u Kvirina Vasilja (1917.-2006.)*
- 13.15 *Stanka za ručak*
- 14.30 IVAN KORDIĆ (Institut za filozofiju, Zagreb), *Ima li smisla vjerovati u smisao?*
- 15.00 KAZIMIR DRILO (Ludwig-Maximilians Universität München), *Adorno i ontološki dokaz o postojanju Boga*
- 15.30 *Stanka*
- 16.00 VALENTIN STUHNE (Sveučilište u Zagrebu), *Kalām kozmološki argument W. L. Craiga*
- 16.30 HRVOJE JUKO (Radio Vatican), *Leibnizovski argument, princip dovoljnog razloga i neki ontološki poništivači*

PETAK, 24. LIPNJA

- 10.00 MIRKO PLANINIĆ (Sveučilište u Zagrebu), *Indicije za Božje postojanje iz finog podešavanja fizikalnih konstanti i interakcija*
- 10.30 SREĆKO KOVAČ (Institut za filozofiju, Zagreb), *Dokaz mogućnosti Božje opstojnosti (Leibniz – Kant – Gödel)*
- 11.00 DAVOR PEĆNJAK (Institut za filozofiju, Zagreb), *Bog i neka druga postojanja*
- 11.30 *Stanka*
- 12.00 DUŠAN DOŽUDIĆ (Sveučilište u Zagrebu), *Meta-ateizam*
- 12.30 NINOSLAV KRIŽIĆ (Sveučilište u Zagrebu), *Teorija evolucije i katolički nauk o čovjeku*
- 13.00 *Stanka za ručak*
- 14.30 ALEKSANDRA GOLUBOVIĆ (Sveučilište u Rijeci), *Možemo li moralnim argumentom dokazati Boga?*
- 15.00 ANTO PAVLOVIĆ (Sveučilište u Zagrebu), *Religiozno iskustvo i dokazivanje Božjeg postojanja*
- 15.30 *Stanka*
- 16.00 BARBARA ČUK (Sveučilište u Zagrebu), *Škotovo bojanje Anzelmovog argumenta*
- 16.30 PETAR TOME MITRIKESKI (Institut Ruđer Bošković, Zagreb), *Teizam zapadne Crkve naspram panenteizma istočne Crkve*
- 17.00 *Zatvaranje simpozija*

SAŽETCI

Škotovo bojanje Anzelmovog argumenta

BARBARA ČUK

Sveučilište u Zagrebu

Baveći se dokazima za postojanje Boga Duns Škot je interpretirao i Anzelmov argument iz *Proslogiona*. Svoju preobliku toga dokaza naziva *coloratio* – bojanje, dotjerivanje. Posvećuje mu se u nekoliko djela (*Ordinatio, Tractatus de primo principio, Reportatio IA*), a sam dokaz ne prebojava na samo jedan način. U izlaganju ćemo pokušati odgovoriti na pitanja o tome kakav je uži a kakav širi kontekst u kojem se Škot bavi ovim dokazom, zašto to čini i što podrazumijeva pod "bojanjem". Pri tom ćemo također istražiti kakav je odnos između pojedinih elemenata samog Anzelmovog argumenta i njegove recepcije u Škota, jesu li Bonaventurine preoblike *unum argumentum* posrednice prema Škotu te kakav je mogući utjecaj Anzelmovih prethodnika (Augustin, Boetije) na njegovo strukturiranje dokaza, a kakav na Škotovo "dotjerivanje" istog, što će nam poslužiti kao dobar temelj za zaključak o odnosu inovacije i tradicije s obzirom na ovaj segment Škotovog mišljenja.

Božji atributi i vječnost svijeta

DRAGO ĐURIĆ

Sveučilište u Beogradu

Toma Akvinski u svom spisu *O vječnosti svijeta (De aeternitati mundi)* izlaže tezu da, promatrano iz gledišta vjere, svijet ima konačnu prošlost, odnosno da je istina vjere da ga je Bog stvorio u nekom trenutku u prošlosti, ali da je logički moguće da ga je Bog mogao stvarati oduvijek, odnosno da je mogao učiniti da svijet bude vječan. Međutim, polazeći od božjih atributa, naročito atributa božje vječnosti (bilo temporalne, bilo atemporalne), svemoći i savršene dobrote, može se zaključiti da bi svijet, ne mogao, nego morao biti vječan. Takvo gledište branili su, na primjer, neoplatoničari u svojoj polemici s kršćanima. Naime, ako je Bog vječan, svemoćan i savršeno dobar, i ako je postojanje svijeta bolje od njegovog nepostojanja, onda bi Bog morao učiniti da svijet bude vječan. Gledište vjere, da je Bog stvorio svijet u nekom trenutku u prošlosti, te da on ima konačnu prošlost, ne može se obraniti ako se pođe od navedenih atributa. Jedini način da se to učini jest da se uvedu neke dodatne teističke pretpostavke. Ali, tim pretpostavkama bi se ograničila valjanost navedenih atributa. Uz to, time bi se mogla dovesti u opasnost koherentnost abrahamovskog teizma u cjelini.

Meta-ateizam

DUŠAN DOŽUDIĆ

Sveučilište u Zagrebu

Ateizam je gledište da Bog – biće s atributima koje mu tipično pripisuju teisti (jedinствен, sveznajuć, svemoguć, najbolji i sl.) – ne postoji. Teizam je gledište da takvo biće postoji. No velik broj teista upoznat je s mnogim uvidima, dostignućima i načelima današnje znanosti. Meta-ateizam je teza da su takvi teisti vrlo često samo-obmanuti: premda oni tvrde da iskreno vjeruju u postojanje Boga, na jednoj razini oni moraju vjerovati da je njihovo vjerovanje neistinito. U svom izlaganju usredotočit ću se na tezu meta-ateizma; razmotrit ću što leži u pozadini te teze, argumente koji joj idu u prilog kao i probleme s kojima se ona suočava.

Adorno i ontološki dokaz o postojanju Boga

KAZIMIR DRILO

Ludwig-Maximilians Universität München

Theodor Wiesengrund Adorno spada u klasike filozofije 20. stoljeća. Njegovo se ime uglavnom povezuje s tzv. "Kritičkom teorijom" ili "Frankfurtskom školom", a s time i s marksizmom. Manje poznata je međutim metafizičko-teološka motivacija Adornove filozofije. U pismu Benjaminu on opisuje teologiju na koju se poziva kao "inverzivnu teologiju". U okviru te inverzivne teologije važno mjesto zauzima židovski mesijanizam, čemu svjedoči i nedavno objavljena korespondencija sa Gershomom Sholemom. Još neočekivanije jest međutim Adornovo mišljenje o važnosti koju ontološki dokaz o postojanju Boga ima za filozofiju. U svojem glavnom djelu *Negativna dijalektika* Adorno piše o Kantu: "Tajna njegove filozofije jest nemogućnost promišljanja (*"Unausdenkbarkeit"*) očaja. [...] Njegova filozofija kruži, kao vjerojatno sva filozofija, oko ontološkog dokaza o postojanju Boga". Predavanje će pokušati pojasniti mesijansku perspektivu Adornove filozofije i zašto po njemu svaka filozofija "kruži" oko istine kao od svijeta neovisne "sreće" identiteta pojma i bitka, dakle oko ontološkog argumenta.

Možemo li moralnim argumentom dokazati Boga?

ALEKSANDRA GOLUBOVIĆ

Sveučilište u Rijeci

U izlaganju želimo analizirati i propitati snagu moralnog argumenta za Božje dokazivanje. Cilj nam je preispitati logiku ove vrste argumentacije, koja pored ostalih tradicionalnih dokaza, zasigurno ima svoje mjesto i vrijednost. Tradicionalne dokaze za Boga, poput ontološkog i kozmološkog, kao i njihovih klasičnih i suvremenih inačica mnogi su autori

već detaljno preispitali. Pored toga često se spominje i tzv. dokaz iz dizajna (u svojoj starijoj i novijoj varijanti). Međutim, mnogi smatraju da se do Boga može doći pomoću morala. Takav dokaz, smatraju mnogi, ima slabiju uvjerljivost, no vrlo je zanimljiv za raspravu. Pokušati ćemo analizirati nekoliko varijanti moralnog dokaza (preciznije, praktičnog moralnog dokaza) i pokazati da se na temelju moralnosti može oblikovati suvisla verzija koja ide u prilog Božjeg postojanja.

Leibnizovski argument, princip dovoljnog razloga i neki ontološki poništivači

HRVOJE JUKO

Radio Vatican

Ukratko klasificiram vrste kozmoloških argumenata (tomistički, kalam, leibnizovski) i predlažem formulaciju leibnizovskog argumenta. Potom iznosim nekoliko poništivača za ključnu premisu argumenta (princip dovoljnog razloga – PDR) na temelju usvojene ontologije: (1) svijet je nužan, (2) neki dio svijeta je nužan, (3) nužno postoji nešto kontingentno, (4) ne postoji "svijet" mimo pojedinih događaja, oni su iscrpno objašnjeni i stoga nema potrebe za dodatnim (teističkim) objašnjenjem. Odgovaram na ove prigovore i zaključujem da PDR plauzibilno nije poništen tim strategijama.

Milosrđe kao "zaboravljeni" Božji atribut u kršćanskome shvaćanju Božje opstojnosti

IVAN KARLIĆ I MILAN GELO

Sveučilište u Zagrebu

Kršćansko shvaćanje Božje opstojnosti temelji se na Božjem samopriopćenju evidentiranom u okvirima svetopisamskih sadržaja i u promišljanjima mnogih mislilaca, bilo teologa bilo filozofa. U tom se kontekstu oblikuje kršćanska filozofsko-teološka misao koja Bogu pripisuje razne attribute, među kojima posebno mjesto zauzima atribut Božjeg milosrđa i ljubavi. Današnje promišljanje o Bogu kršćanske vjere često zaobilazi govor o Božjem milosrđu, nikada ne dovodeći u pitanje njegovu drukčijost, svetost, pravednost i ozbiljno zauzimanje za povijesna zbivanja. Autori će u svojem izlaganju problematizirati razložnost stanovite zaboravljenosti atributa Božjega milosrđa i istaknuti potrebu cjelovitog shvaćanja stvarnosti Božjega postojanja, razlažući složenost odnosa Božjih atributa (milosrđe i pravednost, milosrđe i svetost itd.). U ispravnom razumijevanju Boga kršćanske vjere nezaobilazno mjesto zauzima govor o Božjoj ljubavi, tj. o njegovu neizmjernom milosrđu prepoznatljivu u Božjem djelovanju u povijesti spasenja. Govor o atributu milosrđa nudi jasnije poimanje Boga kojega kršćanstvo shvaća kao Ljubav; milosrđe je povijesna konkretizacija Božje ljubavi. Filozofsko-teološkom argumentacijom autori će prikazati

aktualnost i nezamjenjivost ovoga Božjega atributa za jasnije, potpunije i obuhvatnije shvaćanje Božje opstojnosti u okvirima kršćanskoga diskursa.

Ima li smisla vjerovati u smisao?

IVAN KORDIĆ

Institut za filozofiju, Zagreb

Vjera u Boga usko je povezana s pitanjem o smislu ljudskog života. Ova teza ovdje se razvija prije svega na temelju mišljenja njemačkog filozofa Volkera Gerhardta. Tako se ovdje posebno ističe da je dimenzija bezuvjetnosti smisla stvarni životni element religije i da se racionalnost vjere i pitanja smisla može primjereno predstaviti, i to vezano uz tradiciju racionalne teologije. Pri tom se vjera razumijeva kao egzistencijalni čin koji obuhvaća čovjeka kao cjelinu i da se ta cjelina odnosi na život kao cjelinu i na svijet kao takav. Ovaj se čin može odnositi i na Boga kao osobu, čija spoznaja nadilazi čovjeka i njegove sposobnosti, bilo da pokušava dokazati njegovu egzistenciju, bilo da je nijeće. Pa ipak, ovdje se pokušava pokazati da Boga nije moguće razumjeti ni kao nešto u svijetu ni kao nešto izvan svijeta, što je ipak stvar vjere, a ne znanja, pri čemu oni jedno drugom ne proturječe. Znanje i vjera nisu naime neki antipodi, nego oni tvore jedinstvo koje nosi samosvjesno čovjekovo djelovanje. Time se naznačuje da put prema Bogu odnosno prema onom božanskom ima i teorijsku i praktičnu dimenziju, no obje dotiču tajnu koja doduše nadilazi čovjekovu spoznajnu moć, ali je ne ostavlja u nekoj totalnoj tajnovitosti. Stoga se vjera promatra kao pozitivna stvarnost, a kritika religija je, iako je u mnogočemu opravdana, predstavljena u njezinoj upitnosti.

Dokaz mogućnosti Božje opstojnosti (Leibniz – Kant – Gödel)

SREĆKO KOVAČ

Institut za filozofiju, Zagreb

Dokaz mogućnosti Božje opstojnosti sastavni je dio ontološkoga dokaza u Leibnizovoj i Gödelovoj inačici. Želimo pokazati da odjeljak Kantove *Kritike čistoga uma* o transcendentnome idealu (B 599 – 611), na pretpostavci kritike Leibnizova pojma mogućnosti, sadrži sve bitne elemente dokaza mogućnosti Božje opstojnosti sličnoga onomu koji je poslije izgradio Gödel. U rekonstruiranome kantovskome sustavu mogu se dokazati i pojedini Božji atributi koje Kant spominje (jedinstvenost, jednostavnost, sve-dostatnost, nužnost).

Teorija evolucije i katolički nauk o čovjeku

NINOSLAV KRIŽIĆ

Sveučilište u Zagrebu

U ovom izlaganju prikazat ću katolički nauk o čovjeku i teoriju evolucije te vidjeti jesu li oni, i pod kojim uvjetima spojivi. Prvo ću iznijeti ključne elemente katoličkog nauka koji čovjeka vidi kao krunu stvaranja (Ivan Pavao II., *Evangelium Vitae* §34), biće koje, između ostalog, krasi mnoge osobine čiji je isključivi nositelj on te iza kojih bi se moglo nazrijeti božansko porijeklo i koje bi ga time činile slučajem izdvojenim iz evolucije vrsta. Potom ću iznijeti osnovne crte evolucijskog poimanja čovjeka, *Homo sapiens*, za koje se čini da ne treba uvoditi nikakva nadnaravna objašnjenja i procese kako bi objasnilo čovjeka i njegove sofisticirane osobine i mogućnosti. Cilj rada je usporediti ta dva poimanja čovjeka i njegova mjesta u svijetu koji ga okružuje te vidjeti ima li sukoba između tih poimanja; ako da, u kojoj mjeri i zašto je jedno suprotstavljeno drugome, a ako ne, kakve implikacije jedno poimanje ima po drugo i jesu li ta dva u potpunosti spojiva.

Teizam Zapadne crkve naspram panenteizma Istočne crkve

PETAR TOME MITRIKESKI

Institut Ruđer Bošković, Zagreb

Zapadna i Istočna crkva različito tumače odnos Boga (Nestvorenog) prema stvorenom (od Njega) svijetu. Dok je za Zapadnu crkvu Bog potpuno odvojen od svijeta (teizam), dotle je za Istočnu Bog sve u svemu i ništa nije izvan Njega (panenteizam). U teističkom tumačenju svijet se ravna stvorenim zakonima prirode – koji odražavaju Božju imanentnost – očekivano ostajući izvan Božanske transcendentnosti. Slično, u panenteističkom tumačenju stvoreno uvijek ostaje izvan Božanske suštine nepremostivom ograničenošću svoje stvorenosti, ali se Božanska imanentnost očituje Njegovom sveprisutnosti u svemu pri čemu istovremeno vrijedi da je Bog u svijetu i svijet u Bogu. Kako? Slijedeći nauk otaca rane Crkve, istočna je teologija očuvala tumačenje da Bog stvoreni svijet privodi Sebi s pomoću Njegovih nestvorenih energija koje odražavaju Njegovu volju (koja je dostupna ljudskoj spoznaji kroz razum i vjeru), ali ne i Njegovu suštinu – koja stvorenomu zauvijek ostaje izvan dosega (u potpunosti je apofatička). Tako, Sin se vječno rađa i Duh vječno izlazi iz Božanske suštine Oca čineći sve tri Božanske hipostaze istobitnima, dok je svijet stvoren iz Njegove volje te predstavlja potpuno novu suštinu koja nema vlastiti bitak (u sebi je ne-bitak) već biva isključivo Božjom voljom (milošću).

Očekivano je da bi ovakva doktrinarna razlika obiju Crkava mogla imati vrlo zanimljiv utjecaj na tumačenje nekih fenomena koje se tiču ne samo teologije i/ili filozofije već i prirodnih znanosti uopće. Primjerice, bilo bi zanimljivo okušati se umovati o suštini ljudske

slobodne volje, ali i o sve-prihvaćenom i očitom evolutivnom razvoju tvarnoga svijeta oko nas kojemu pripadamo i mi sami.

Religiozno iskustvo i dokazivanje Božjeg postojanja

ANTO PAVLOVIĆ

Sveučilište u Zagrebu

Klasični pristupi pitanjima o Bogu i dokazima za Božje postojanje uglavnom ne uzimaju u obzir niti posvećuju značajniju pozornost fenomenu religioznog iskustva, o čemu svjedoče brojni manuali iz područja filozofske teologije. Budući da je tu riječ o primarnom i izravnom čovjekovom doživljaju, koji prethodi svakoj filozofskoj refleksiji, pribavljajući joj zbiljski sadržaj i stvarnu snagu, držim da ono treba biti polazište svim pojmovima i argumentima kojima se racionalnim putem pokušavamo vinuti Bogu. Bez stalne povezanosti s tim konkretno življenim iskustvom, spekulativno-logičko slaganje dokaza za Božje postojanje u opasnosti je pretvoriti se u "igru riječi" bez pravog značenja. Stoga, uvjerenja sam, što u ovom radu želim i obrazložiti, da je za razumsko propinjanje Bogu, tj. za sricanje solidnih dokaza za Božje postojanje, potrebna posebna pozornost spram religioznog iskustva kao uvjeta mogućnosti i polazišne točke cjelokupnog argumentiranja. Naime, bez priziva na religiozno iskustvo ni sama riječ Bog neće puno značiti, niti će dokazivanje imati željenu snagu i plodnost.

Bog i neka druga postojanja

DAVOR PEĆNJAK

Institut za filozofiju, Zagreb

U ovom izlaganju razmotrit ću kakve posljedice mogu imati neki od Božjih atributa u vezi postojanja drugih entiteta. Naročito ću to razmotriti s obzirom na to da sve ostalo što postoji, postoji ovisno o Bogu. Jedno od najzanimljivijih pitanja je tada kako postoje apstraktni entiteti za koje smatramo da nemaju prostorno i vremensko postojanje i u kojem smislu mogu postojati drugi nužni entiteti ili nužne istine.

Indicije za Božje postojanje iz finog podešavanja fizikalnih konstanti i interakcija

MARKO PLANINIĆ

Sveučilište u Zagrebu

Indicije za postojanje Stvoritelja pretežu kad se suočimo s primjerima finog podešavanja u svemiru:

a) Da bi život na Zemlji postojao potrebne su velike količine ugljika. Ugljik se formira u procesu fuzije tri jezgre helija ili jezgara helija i berilija, a da bi se to desilo nuklearni energijski nivoi osnovnog stanja jezgara moraju biti fino podešeni jedni u odnosu na druge. Kad bi varijacija navedenih nivoa bila 1% u bilo koju stranu svemir ne bi mogao podržavati život u ovom obliku. b) Kad bi omjer nuklearne jake sile prema elektromagnetskoj sili bio različit kao 1 u 1016, ne bi se mogle formirati zvijezde. Isto tako omjer konstante elektromagnetske sile i konstante gravitacijske sile mora biti balansiran: ako ga povećate za 1 u 1040, mogu se formirati samo male zvijezde, a ako ga smanjite za isti iznos formirat će se samo velike zvijezde. U svemiru moraju postojati i velike i male zvijezde da bi život bio moguć: velike proizvode elemente, a male gore dovoljno dugo da bi se život mogao razviti. c) U svemiru entropija raste. Ako zamislimo fazni prostor cijelog svemira, svaka točka u tom faznom prostoru predstavlja različitu mogućnost iz koje je svemir mogao početi. Stvoritelj treba biti jako precizan ako želi pogoditi svemir s malom entropijom jer je takvih točaka jako malo u usporedbi sa svim ostalim točkama faznog prostora. Procijenjeno je da preciznost mora biti 1 prema 10123 da bi svemir krenuo iz točke male entropije i razvio se u onakav kakav danas vidimo.

Problem zla i iluzorni teret objašnjenja

KSENJA PUŠKARIĆ

Seton Hall University

Augustin je razmatrao problem zla krenuvši od razlučivanja dvije vrste zala: naturalno i moralno zlo. Osim teološkog odgovora Augustin brani filozofske ideje koje tretiraju obje vrste zala; naturalno zlo je ne-egzistentno, dok je moralno zlo produkt slobodne volje koje samim činom imitira neki od Božjih atributa. Svako moralno zlo (tj. porok) karikira neko božansko svojstvo. U kojoj mjeri je Augustinov odgovor zadovoljavajući? Jedno od pitanja koje moramo postaviti je sljedeće: kakvo objašnjenje bi predstavljalo adekvatno rješenje problema zla? Trebamo li očekivati objašnjenje koje može obuhvatiti svaku instancu zla u svijetu? Objašnjenja na koja smo navikli (u znanosti npr.) jesu takvog sveobuhvatnog tipa; ako imamo objašnjenje zašto voda vrije pod određenom temperaturom, tada to isto objašnjenje stoji za svaku kap vode u svakom dijelu svijeta. Problem i poteškoća s problemom zla je u tome što tražimo objašnjenje u smislu značenja tog-i-tog-zla u životu skupine ljudi i pojedinca, stoga će svaka "kap zla" imati drugačije značenje. Augustinov odgovor daje smjernice ali ne i konačno razumijevanje konkretnih zala u čovjekovom životu.

Moj zaključak i krajnja teza je da rješenje problema zla (za teista) ne može i ne treba biti sveobuhvatno objašnjenje. Konačni odgovori na egzistencijalna pitanja mogu se pronaći samo kroz vjernički život, a ne kroz apstraktnu filozofsku teoriju. Smisao zla je teško shvatljiv van vjerničke paradigme, ali to nikako ne konstituira problem za teista, već za ateista.

Egzistencija kao realan predikat i dokazi za Božje postojanje

DALIBOR RENIĆ

Sveučilište u Zagrebu

Kant, Frege i Russell odbacuju ontološki, a posljedično i kozmološke dokaze za Božje postojanje, jer smatraju da se oslanjaju na po njima pogrešno poimanje egzistencije kao realnog predikata. U ovom izlaganju predlažem jedan način izvođenja pojma egzistencije performativnim transcendentalnim argumentom iz suda samo-afirmacije postojanja, oslanjajući se dijelom na interpretaciju Descartesova *cogito*-argumenta kod Jaakka Hintikke. Pojam egzistencije kao čina bivovanja stvari, a ne vlastitosti predikata, pa ni vlastitosti stvari, izvodi se iz uvida u realnu razliku između značenja iskaza i izvedbe (performacije) iskaza. Do tog se uvida dolazi (transcendentalnim) pitanjem o uvjetu mogućnosti samo-proturječja između značenja i izvedbe suda samo-afirmacije. Zaključujem da se na taj način dolazi do poveznice između logičkog reda i ontičkog reda, koju tradicionalna kantovska i frege-russellovska analiza pojma egzistencije previđaju. Vrednovanje valjanosti ili nevaljanosti klasičnih dokaza za Božje postojanje mora uzeti u obzir takav pojam egzistencije.

***Kalām* kozmološki argument W. L. Craiga**

VALENTIN STUHNE

Sveučilište u Zagrebu

Jedna od danas najpopularnijih verzija kozmološkog argumenta jest *Kalām* kozmološki argument. Iako *Kalām* argument ima bogatu povijest, u radu sam ga tematizirao u suvremenom kontekstu, uzevši u obzir verziju W. L. Craiga. Iako je argument iznimno jednostavan, budući da se daje svesti na dvije premise i zaglavak, njegova obrana, kao i kritika, zahtijeva kompleksnu interdisciplinarnu razradu, ponajviše u poljima matematike, fizike i filozofije. U prvom dijelu izlaganja prikazan je *Kalām* argument, njegove posebnosti, implikacije i metafizičke pretpostavke. Ovdje ujedno argumentiram za opravdanost takozvanog *kauzalnog principa*. U drugom dijelu se objelodanjuju istaknute kritike *Kalām* argumenta i prikazuju kao neuspješne. Smatram da je sigurno zaključiti kako je ovaj argument, uzevši u obzir našu trenutnu epistemičku situaciju, odličan primjer uspješne naravne teologije.

**Božji atributi kao poblize određenje čovjekove spoznaje Boga,
u Kvirina Vasilja (1917.-2006.)**

DRAŽENKO TOMIĆ

Sveučilište u Zagrebu

Kvirin Vasilj (Međugorje, 1917. – Chicago, 2006.), filozof i franjevac koji je živio i djelovao u SAD-u, autor dvadesetak knjiga i blizu šesto članaka, u knjizi *Temelji spoznaje stvarnosti* (Drina Press, Madrid-Valencija 1966.) iscrpno piše o Božjim atributima, a na drugim mjestima prigodice. Dopušta da čovjek ima mogućnosti steći neko znanje o Bogu, ali podsjeća kako čovjekovo priricanje atributa Bogu nema značenje stvarne kompozicije u Bogu nego samo poblize određenje čovjekove spoznaje Boga, poblize izricanje jedne te iste neizmjernosti. Spominje bitne i relativne Božje attribute, čiste i nečiste, primarno sistolne i sekundarno sistolne. Govori o Božjoj beskonačnosti i vječnosti, jednostavnosti i jedinosti, apsolutnosti i neizmjernosti, pravednosti i svetosti, svemogućnosti. Uloga znanstvene spoznaje Boga je onemogućiti čovjeku da savršenosti bića pripisuje Bogu na formalan način i tako od njega učini neko nebiće. U ovom kontekstu spomenimo da Vasilj rijetko piše o analogiji bića i njezinoj primjeni u filozofiji, ali i u tim rijetkim slučajevima spočitava pojedincima, da nedovoljno paze na analognu upotrebu pojmova. U biti njegova protivljenja je stav: ako bi Bog bio sličan (ili jednak) bićima onda ih ne bi mogao stvarati "u bitku".

Organizator

Udruga za promicanje filozofije
www.upf.hr

Suorganizator

Hrvatski studiji – Sveučilište u Zagrebu
www.hrstud.unizg.hr

ORGANIZACIJSKI ODBOR

TOMISLAV BRACANOVIĆ

Hrvatski studiji – Sveučilište u Zagrebu

ALOJZ ČUBELIĆ

Katolički bogoslovni fakultet – Sveučilište u Zagrebu

ALEKSANDRA GOLUBOVIĆ

Filozofski fakultet – Sveučilište u Rijeci

TVRTKO JOLIĆ

Sveučilište Sjever, Varaždin (predsjednik)

MIHOVIL LUKIĆ

Hrvatski studiji – Sveučilište u Zagrebu (tajnik)

DAVOR PEĆNJAK

Institut za filozofiju, Zagreb

DALIBOR RENIĆ

Filozofski fakultet Družbe Isusove – Sveučilište u Zagrebu

MATEJ SUŠNIK

Filozofski fakultet – Sveučilište u Rijeci

Organizator
Udruga za promicanje filozofije
www.upf.hr

Suorganizator
Hrvatski studiji – Sveučilište u Zagrebu
www.hrstud.unizg.hr

ORGANIZACIJSKI ODBOR

TOMISLAV BRACANOVIĆ
Hrvatski studiji – Sveučilište u Zagrebu
ALOJZ ČUBELIĆ
Katolički bogoslovni fakultet – Sveučilište u Zagrebu
ALEKSANDRA GOLUBOVIĆ
Filozofski fakultet – Sveučilište u Rijeci
TVRTKO JOLIĆ
Sveučilište Sjever, Varaždin (predsjednik)
MIHOVIL LUKIĆ
Hrvatski studiji – Sveučilište u Zagrebu (tajnik)
DAVOR PEĆNJAK
Institut za filozofiju, Zagreb
DALIBOR RENIĆ
Filozofski fakultet Družbe Isusove – Sveučilište u Zagrebu
MATEJ SUŠNIK
Filozofski fakultet – Sveučilište u Rijeci